

Ю.Ю. Черненко, аспірант

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ДОСЯГНУТИЙ РІВЕНЬ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Сучасний стан і виявлені тенденції розвитку овочівництва відкритого ґрунту в Україні зумовлюють його подальший розвиток на основі інтенсифікації. Агропромислова інтеграція в овочівництві можлива лише тоді, коли виробництво овочів буде максимально наближене до процесів індустріалізації, тобто, розвиток виробництва матиме високий рівень інтенсифікації.

Інтенсифікація виробництва овочевої продукції та поліпшення її якості – така задача стоїть зараз перед галуззю, що опинилася в кризових умовах й не можлива без науково-технічного прогресу, який у сільському господарстві розвивається зокрема й за напрямом обґрунтованого внесення мінеральних та органічних добрив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інтенсифікації виробництва рослинницької продукції, зокрема овочівництва, присвячена значна кількість наукових праць учених-аграрників – А.М. Онищенко, П.С. Березівський, О.І. Лебединська [1-3]. Однак враховуючи динамічність розвитку економіки та мінливість умов господарювання дана проблема потребує постійного наукового дослідження.

Формування цілей статті. Основною метою статті є узагальнення досягнутого рівня інтенсифікації виробництва овочів відкритого ґрунту в Харківській області та висвітлення основних шляхів її підвищення.

Виклад основного матеріалу досліджень. Рівень інтенсивності окремих галузей, господарств і культур, який відображає міру освоєння досягнень науково-технічного прогресу, залежить від безлічі умов.

Важливим шляхом інтенсифікації овочівництва відкритого ґрунту є використання мінеральних добрив. Майже половина приросту врожаю отримується саме завдяки їм. Значна кількість овочів, вирощуваних у нашій зоні, добре реагують на застосування мінеральних та органічних добрив. Значне зменшення обсягів внесення органічних добрив під овочеві культури – одна із причин низької їх врожайності, достатня кількість внесення яких підвищує врожайність овочів на 30-40 % [3].

За даними науково-дослідного інституту овочівництва та баштанництва НААН, в умовах зрошення в лісостеповій зоні доведено, що

внесення добрив в оптимальних науково-обґрунтованих нормах забезпечує приріст урожаю пізньої капусти на 280-330 ц/га, томатів – на 140-290, огірків – на 75-90, цибулі на ріпку – на 90-120, моркви столової та столового буряку – на 85-220 ц/га. Для одержання стабільного врожаю овочів відкритого ґрунту в межах 200-210 ц/га, слід вносити по 13-15 ц/га стандартних туків мінеральних добрив, та 25-30 т/га органічних. Кожна тонна органічних добрив дає додатковий приріст урожаю: капусти – 22-25 т/га, помідорів – 7-10, огірків – 5-6, коренеплодів – 8-16, цибулі на ріпку – 4-5 т/га. Овочеві культури дуже вимогливі до вмісту поживних речовин у ґрунті. Для одержання високих врожаїв треба вносити добрива на кожне поле, тобто під кожен культуру [5].

Звичайно, використання добрив пов'язано із збільшенням виробничих затрат та затрат праці, але вони за умови підвищення врожайності, не підвищують собівартість продукції, а навпаки – сприяють її зменшенню

При вирощуванні овочів відкритого ґрунту велике значення має поєднання внесення мінеральних і органічних добрив, яке обумовлює можливість отримання високих урожаїв.

Нестабільна динаміка врожайності в сільськогосподарських підприємствах на протязі 1990-2012 рр., на нашу думку, багато в чому пояснюється недостатньою кількістю внесених органічних добрив (табл. 1).

У 2012 р. було внесено мінеральних добрив на посівну площу овочевих культур 351 кг/га, а на удобрену — 500 кг/га, що на 26,5 і 24,2 % більше від рівня 1990 р.

Дані, наведені в табл. 1 свідчать не лише про збільшення доз внесених мінеральних добрив, але й про щорічне розширення (починаючи з 2010 р.) удобрюваних площ під овочами. Так, в 2012 р. розмір площ, на яких вносили мінеральні добрива, досяг свого максимуму за досліджуваний період – 74% від загальної площі посіву. Причому цей показник має яскраво виражену тенденцію до зростання.

Застосування органічних добрив, навпаки, практично зведене до мінімуму. У 2012 р. було внесено 0,1 т/га під час посіву і 3 т/га на удобрену площу овочевих культур, що складає 0,2 і 5,2 % по відношенню до обсягів 1990 р. Удобрювана площа за аналізований період скоротилася на 99,6 %. Зменшення кількості отриманих органічних добрив пояснюється катастрофічним скороченням поголів'я худоби в сільськогосподарських підприємствах.

1. Внесення добрив під овочеві культури у сільськогосподарських підприємствах Харківської області*

Показник	Рік							2012 р. у % до 1990 р.
	1990	2005	2007	2009	2010	2011	2012	
Мінеральні добрива								
Усього внесено в поживних речовинах, тис. ц	19,4	1,6	2,6	2,7	2,8	2,4	3,0	15,5
Удобрена площа під урожай, тис. га	8,7	0,3	0,4	0,3	1,5	0,7	0,6	6,9
Частка удобреної площі, %	69,5	30,4	56,5	20,1	63,3	46,0	74,0	x
Внесено у поживних речовинах на 1 га, кг								
Посівної площі	155	145	354	179	118	150	351	226,5
Удобреної площі	223	478	627	597	187	343	500	224,2
Органічні добрива								
Усього внесено, тис. т	156	3,9	2,8	1,5	1,4	0,1	0,1	0,1
Удобрена площа, тис. га	2,7	0,1	0,1	0,2	0,05	0,02	0,01	0,4
Частка удобреної площі, %	21,4	1,0	1,1	1,1	0,2	0,2	0,1	x
Внесено на 1 га, т:								
посівної площі	12,5	3,6	3,8	1,0	0,6	0,06	0,03	0,2
удобреної площі	58	39	28	7,5	22	5	3	5,2

*Джерело: таблиця складена автором на підставі даних Головного управління статистики Харківської області

Доза органічних добрив, що вносяться під овочеві культури, рекомендована для Харківської області, повинна знаходитися в межах від 30 до 90 т/га [4]. Кількість внесених добрив із розрахунку на 1 га була максимальною у 1990 р., що в абсолютному вираженні складає 58 т/га, а у відносному – 64,5 % від оптимального рівня. Нині цей показник знаходиться на гранично низькому рівні – від 3 до 26 т/га, що складає лише 3,3-28,9 % рекомендованого максимального рівня.

Вирощування овочів припускає наявність великої кількості спеціалізованих машин, що забезпечують своєчасне виконання усіх необхідних операцій. Рівень технічної оснащеності сільськогосподарських підприємств є одним з найважливіших чинників, який обумовлює не лише проведення польових і збиральних робіт в необхідні агротехнічні терміни,

але й ефективність застосування різних технологій вирощування овочевих культур у цілому.

Нині велика частина техніки в сільському господарстві працює за межами амортизаційного терміну експлуатації. Як наслідок, підприємства витрачають значні кошти на її ремонт і обслуговування. Недолік грошей для придбання сучасних машин загального і спеціального призначення, їх фізичний і моральний знос, диспаритет цін на промислову й сільськогосподарську продукцію привели до значного скороченню машинно-тракторного парку, який використовується в овочівництві відкритого ґрунту (табл. 2).

Починаючи з 1990 р. кількість тракторів в області скоротилася на 62,2 % і склала 8915 штук, у порівнянні з 1990 р. – на 14699 штук менше. За період аграрних перетворень сталося зменшення парку техніки, необхідної для вирощування овочів.

2. Площа ріллі з розрахунку на один трактор у сільськогосподарських підприємствах Харківської області*

Рік	Площа ріллі, тис. га	Парк тракторів, шт.	Площа ріллі з розрахунку на один трактор, га	Ланцюгові темпи зростання навантаження, %
1990	1897,7	26228	72	-
1995	1969,1	23614	83	115,3
2000	1877,5	17185	109	131,3
2005	1922,9	11635	165	104,4
2010	1926,9	8800	219	107,9
2011	1927,0	8625	223	101,8
2012	1928,9	8915	216	96,9

*Джерело: Харківська область у 2012 році (статистичний щорічник) / За ред. О.Г. Мамонтової. – Х.: ТОВ «Золоті сторінки». – 535 с.

Катастрофічне скорочення парку сільськогосподарських машин в першу чергу впливає на рівень інтенсивності виробництва овочів відкритого ґрунту. Постійне скорочення матеріально-технічної бази не дозволяє підприємствам застосовувати сучасні технології, забезпечувати розширене відтворення і займати лідируючі позиції на внутрішньому ринку.

Висновки. Основними резервами економічного зростання та підвищення рівня ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту в Харківській області є інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, Показники рівня інтенсифікації безпосереднім чином впливають на кінцеві результати діяльності не лише окремих підприємств, але й галузі в цілому.

Неодмінною умовою забезпечення інтенсивного розвитку даної галузі є внесення оптимальних доз органічних й мінеральних добрив на усій території відповідно до ґрунтово-кліматичних умов зони обробітку, швидке оновлення матеріально-технічної бази, підвищення рівнів технічної та енергооснащеності, впровадження прогресивних технологій й дотримання усіх агротехнічних вимог.

Бібліографічний список: 1. Онищенко А.М. Интенсивное развитие агропромышленного комплекса / А.М. Онищенко [и др.]. – Киев: Наукова думка, 1990. – 400 с. 2. Березівський П.С. Напрями інтенсифікації розвитку сільськогосподарських підприємств / П.С. Березівський, Н.П. Особа, З.П. Березівський // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 18-26. 3. Лебединська О.І. Інтенсифікація і економічна ефективність виробництва овочів в господарствах Харківської області / О.І. Лебединська // Вісник ХНАУ Сер. «Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК». – 2001. – № 7. – С. 227-231. 4. Сільське господарство України 2012: [стат. зб.] / за ред. Н.С. Власенко. – К., 2013. – 386 с. 6. Сучасні технології в овочівництві // за ред. К.І. Яковенка. – Харків: ІОБ УААН, 2001. – 128 с. 5. Шульгина Л.М. Овощные и бахчевые культуры в пленочных теплицах/ Л.М. Шульгина. – К.: Урожай, 1974. – 144 с.

Черненко Ю.Ю. Достигнутый уровень интенсификации производства овощей в Харьковской области. В статье исследовано современное состояние одного из направлений интенсификации производства овощей открытого ґрунта в Харьковской области – внесения минеральных и органических удобрений и их влияния на урожайность овощных культур.

Chernenko Y. The achieved level of intensification of vegetable production in Kharkiv region. The modern state of one is investigations the directed at intensification of production of vegetables isthe open soil of Kharkiv applying mineral and organic fertilizers and their influence on the productivity of vegetable crops is studied.